

Boekbesprekingen

F.J. Tempel. B. Houwink. *Tandheelkundig woordenboek*. Tweede druk. 427 bl. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1997. Prijs f 115,00. ISBN 90 313 1995 3.

Houwinks tweede uitgave van dit woordenboek verschilt sterk van die van Tempel. Dat is zeker niet omdat de eerste slecht zou zijn geweest, zo staat in het voorwoord te lezen. Nu hoeft men maar weinig taalgevoel te hebben om te ervaren dat de zogenaamde dubbele ontkenning – slecht betekent immers onvoldoende, niet goed – op zijn vriendelijkst gezegd, niet plezierig leest. Ook ontgaat de relevantie van de toevoeging 'hoogleraar prothetische tandheelkunde' achter Tempels naam. Of wil deze vermelding in het midden laten of Tempel in 1983 dankzij of ondanks dit ambt 'een degelijk werkstuk' heeft gemaakt?

Een groot verschil met de oorspronkelijke uitgave vormt het verstandige besluit alleen die farmaci op te nemen die met de dagelijkse praktijk te maken hebben. Het Farmacotherapeutisch Kompas (waarnaar overigens Tempel ook al verwees in zijn Voorwoord), de jaarlijks bijgehouden uitgave van de Ziekenfondsraad kunnen algemeen-practici en specialisten immers alle farmacologische informatie bieden.

Door het wegvallen van de namen van vele obsoleete farmaci konden andere trefwoorden – in het bijzonder op het terrein van de mondheelkunde, de implantologie en de sociale tandheelkunde – worden toegevoegd, zonder dat het aantal pagina's noemenswaard is toegenomen. Vermoedelijk is er uit commercieel oogpunt door de uitgever op aangedrongen om, ten behoeve van advertentiebureaus en de dentale handel en industrie, ook wat 'lekentermen' op te nemen. Het nu wel opgenomen, maar bij Tempel ontbrekende 'Zahnarzt (D.), tandarts' heeft het niveau van het Tandheelkundig woordenboek wel enigszins doen dalen.

Ook de ingehuurde lexicografisch redacteur is met zijn voorbeeld van een uitheems woord dat in vernederlandste vorm in de (vak)taal is ingeburgerd, namelijk 'klammer', niet bijster gelukkig. Reeds in maart 1969 stond in een redactionele commentaar in het Tijdschrift te lezen dat 'het germanisme klammer heeft plaats gemaakt voor het woord anker'. En tot op de dag van vandaag is dat voor de lezer een vanzelfsprekendheid.

Gelukkig is Tempels waardevolle Nederlandstalige inventarisatie van de tandheelkundige terminologie, vastgelegd in ruim 10.000 woorden, onaangetaast gebleven. Het is de moeite waard zich in zijn erfenis te blijven verdiepen.

B.Z. Deenik, Amsterdam

Batenburg RHK. *Implants supporting mandibular overdentures: A prospective comparative clinical study*. 142 bl. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, 1998. Academisch proefschrift. ISBN 90 367 0890 7.

De wetenschappelijke kennis en de klinische ervaring die op de verschillende universiteiten in Nederland zijn opgebouwd met overkappingsprothesen op implantaten begint langzamerhand indrukwekkend te worden. De gebruikte methodologie wordt steeds beter. Dit proefschrift vormt daar een ware exponent van en heeft tevens een bijzonder jasje. De gebruikte onderzoeksvorm, een clinical trial, is medisch en ethisch gezien waarschijnlijk het maximaal haalbare en een praktisch monnikenwerk.

Het proefschrift behandelt eigenlijk twee belangrijke vragen: (1) Bestaat er verschil in klinische resultaten tussen twee Brånemark, IMZ- of ITI-implantaten en (2) tussen twee of vier (IMZ-) implantaten bij de behandeling van de atrofische onderkaak in combinatie met een overkappingsprothese. Hiervoor worden groepen van telkens dertig patiënten gedurende maximaal vijf jaar klinisch gevolgd. De belangrijkste klinische parameter vormt het botverlies dat af te lezen is op gestandaardiseerde longcone röntgenopnamen. De betrouwbaarheid van deze techniek en voornamelijk de nadelen van panoramische opnamen worden door de auteur apart en voor ingewijden herkenbaar omschreven. Hoewel ook eenjaarsresultaten voor de verschillende groepen worden gegeven, zijn de (gedeeltelijke) vijfjaarsresultaten het meest belangwekkend, ook al omdat ze nog niet zijn gepubliceerd.

De auteur concludeert dat de resultaten voor alle behandelingsmodaliteiten zonder meer goed te noemen zijn. De fractie implantaatverlies is verwaarloosbaar klein. Er bestaan geen grote klinische en röntgenologische verschillen tussen de gebruikte implantaatsystemen, zodat een een-fase implantaatsysteem volgens de auteur de voorkeur geniet. Een tweede operatie wordt dan vermeden. Ook het routinematig toepassen van een palatumtransplantaat om een zone van gekeratiseerde mucosa te krijgen en antibioticumprofylaxe lijken ondoelmatig.

Als ongeacht het klachtenpatroon van de patiënt twee of vier implantaten worden ingebracht (met één respectievelijk drie clips in de gebitsprothese) bestaan er wat betreft het klinisch aspect van de implantaten en de benodigde prothetische nazorg na vijf jaar geen grote verschillen. De voorkeur van de auteur gaat dan ook uit naar twee implantaten. De auteur brengt zelf enkele terechte nuances aan. Bestaan er specifieke prothetische problemen die een sterkere ontlasting van de mucosa in de laterale delen wenselijk maken of is er sprake van extreme resorptie, dan zijn vier implantaten geïndiceerd.

Het is zeker niet zo dat dit proefschrift (of welk proefschrift dan ook) door iedere tandarts die zich met de problematiek van de edentate patiënt bezighoudt van a tot z zou moeten worden gelezen. Om de resultaten kan hij echter niet heen en daar zal hij, op welke wijze dan ook, kennis van moeten nemen. Het is interessant om te zien of de in het proefschrift geventileerde inzichten ook in de kliniek van herkomst het indicatiebeleid zullen gaan bepalen.

M.S. Cune, Maarssen

J.J. van Binsbergen, M. 't Hart-Eerdmans, H.K. Henderickx, F.J. Kok, E.M.H. Mathus-Vliegen (red.). *Voedingskroniek 1998*. 164 bl. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1997. Prijs f 80,00. ISBN 90313 21451.

Voedingskroniek 1998 is de eerste uitgave van een beoogde serie. De redactie hoopt met de uitgave van de jaarlijkse Voedingskroniek nu en in de toekomst een wetenschappelijk georiënteerd veelgangen menu op te dienen, waarbij de vele smaken van de gerechten de eetlust tot het laatst toe behouden blijft. Is het gelukt een veelheid aan onderwerpen aan te reiken en zijn de artikelen gemakkelijk te lezen en de moeite waard?

Gezien de gevarieerdheid van onderwerpen is de opzet zeker geslaagd te noemen. Aan de orde komen onderwerpen als: eten en drinken in het verleden en nu; de keuze van eten door armen en rijken; eten en drinken in ecologisch perspectief.

tief; individuele gevoeligheid voor aan voeding gerelateerde ziekten; voeding en zwangerschap; de mechanische verwerking van het voedsel door mond en maag; de immunotoxicologie en allergologie van nieuwe bestanddelen; voedingssupplementen; denken en doen over voeding.

Er is sprake van uiteenlopende onderwerpen, die stuk voor stuk goed leesbaar beschreven zijn. Dit boek behandelt onderwerpen die nu in de belangstelling staan en toekomstige ontwikkelingen worden al aangegeven. Het gaat steeds direct of indirect over de relatie voeding en gezondheid. Het is de afgelopen tientallen jaren gebleken dat mogelijke relaties moeilijk aan te tonen zijn. Epidemiologisch opgezette onderzoeken blijken bovendien omslachtig, tijdrovend en kostbaar te zijn. Als het dan zo moeilijk is om verbanden aan te tonen, is het verband voeding-gezondheid dan wellicht minder causaal dan we denken? En: hoe moet je die verbanden eigenlijk zien? Want soms lijkt er geen verband te zijn. Haal de persoon maar in gedachten die iedere familie lijkt te bezitten: zijn/haar leven lang gerookt en gedronken en op vitale wijze oud geworden; terwijl iedereen ook wel een zwak-ziek persoon kent dat zijn/haar eten o zo zorgvuldig selecteert en veel te vroeg heengegaan. Is het dan zo dat er op epidemiologische schaal wel globale verbanden bestaan, maar met vele individuele uitzonderingen? Het lijkt erop dat de voedingswetenschap nu aan deze mogelijkheid meer aandacht gaat besteden. Blijkbaar is er nog 'iets' dat tot nu toe over het hoofd gezien is. Dat 'iets' zou wel eens erfelijke aanleg kunnen zijn. Vooral hoofdstuk 4 'Voeding en gevoeligheid voor ziekte' geeft die richting aan. Indien deze veronderstelling juist is, zullen medicinale oplossingen volgen: medicijnen of aangepast voedsel.

Eerder is gedacht dat 'life style' de ontbrekende invalshoek zou kunnen zijn. Bewijzen daarvoor zijn nog moeilijker te leveren. Want hoe meet je iemands 'life style'? Een tweede probleem daarbij is dat oplossingen op het gebied van voorlichting liggen: ook op dat gebied word je niet vrolijk van de potentiële mogelijkheden. We wachten met belangstelling af wat de volgende Voedingskronieken te bieden hebben. Deze kroniek is zeer aanbevolen voor iedereen met belangstelling voor de humane voedingswetenschappen.

B. Cramwinckel, Wageningen

H.O. Trowbridge, R.C. Emling. *Inflammation. A review of the process.* 5e druk. 212 bl., geïll. Chicago: Quintessence Publishing Co. Inc., 1997. Prijs £ 32.00. ISBN 0 86715 310 5.

Dit is de vijfde editie van het handzame boek over ontstekingen en wondgenezing. In vergelijking met de vierde druk (uit 1993) is de tekst op een aantal punten aangepast aan nieuwe inzichten. Bovendien zijn er een tweetal hoofdstukken toegevoegd; een hoofdstuk over de systemische symptomen van ontsteking en een hoofdstuk 'Clinical connections', maar dat vrijwel uitsluitend gaat over ontstekingen als pulpitis, periapicale laesies, osteomyelitis en parodontitis. Onderwerpen die verder in dit boek aan de orde komen zijn vasculaire reacties en hun regulatiesystemen, afweercellen, het immuunsysteem, chronische ontstekingen en overgevoelighedsreacties.

Deze onderwerpen worden op een gedegen wijze behandeld, zonder al te zeer op details in te gaan. Het boek is niet opgezet als een handboek of naslagwerk, maar duidelijk als een zelfstudieboek. In elk hoofdstuk zijn enkele zelf-tests opgenomen (korte antwoorden achterin) om na te gaan of men de essentie heeft begrepen. Het boek is geschreven in een directe stijl en daardoor gemakkelijk leesbaar. Voor een goed begrip is echter wel een redelijke basiskennis noodzakelijk. Voor tandartsen geeft dit boek een uitstekende mogelijkheid om hun kennis van ontstekingsreacties op te vijzelen en daardoor wellicht een betere basis te leggen voor hun klinisch handelen.

J.C. Maltha, Nijmegen

M.A.J. Eijkman, M.P.M.A. Duyx, A.Ph. Visser. *Patiëntenvoorlichting en mondgezondheid.* 2e herziene druk. 298 bl. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum, 1998. Prijs f 77,50. ISBN 90 313 1997 X.

Ruim tien jaar geleden kwam het leerboek 'Patiëntenvoorlichting en tandarts' uit. In het voorwoord van de tweede druk van deze publicatie vermelden de auteurs diverse omstandigheden die een aanpassing van de oorspronkelijke tekst noodzakelijk maakten. Eén daarvan is dat voorlichting met de invoering van de Wet Geneeskundige Behandelingsovereenkomst (WGBO) in 1995 geen vrijblijvende zaak meer is.

In twee inleidende hoofdstukken wordt ingegaan op het belang van voorlichting en worden enkele voorlichtingskundige begrippen gedefinieerd. De daarop volgende vier hoofdstukken handelen over het begrip communicatie. Functie en betekenis van verbaal en non-verbaal gedrag worden besproken, evenals diverse gespreksvormen. De lezer wordt attent gemaakt op enkele valkuilen bij het geven van een advies en bij het brengen van slecht nieuws. De hoofdstukken 7 tot en met 10 gaan specifiek over patiëntenvoorlichting. Het begrip 'voorlichting' wordt hierbij ruim opgevat: niet alleen voorlichting in de zin van informatieoverdracht komt aan de orde maar ook het instrueren van patiënten, patiëntenbegeleiding (waaronder ook het omgaan met angstige patiënten) en het streven naar gedragsverandering bij patiënten. Benadrukt wordt dat het laatstgenoemde niet altijd haalbaar is. In hoofdstuk 11 en 12 komen achtereenvolgens aan de orde de diverse vormen van massacommunicatie en de hulpmiddelen die bij de voorlichting kunnen worden gebruikt. In hoofdstuk 13 staan ten slotte enkele ethische kanttekeningen bij de motieven die bij het geven van voorlichting op de achtergrond kunnen meespelen.

De auteurs benaderen de genoemde onderwerpen vanuit de praktijk van de tandarts of de mondhygiënist. Doordat het boek 'geïllustreerd' is met brieven van patiënten, komt ook hún visie op de tandheerkundige zorg tot zijn recht. De theorie achter de vele praktische aanwijzingen in het boek wordt behandeld bij de bespreking van een aantal theoretische 'modellen' die de veelheid aan ideeën over communicatie en voorlichting in een logisch kader plaatsen. De auteurs maken duidelijk dat het rechttoe-rechtaan verklaren van effecten van voorlichting (of het ontbreken daarvan) onmogelijk is. De materie is daarvoor veel te complex.

Het studieboek voldoet in diverse opzichten aan de in het boek geformuleerde eisen die men aan schriftelijk informatie-materiaal mag stellen. Het ziet er prettig uit, het laat zich gemakkelijk lezen en de inhoud is gericht op de belevingswereld van de beoogde lezer: de tandarts, de mondhygiënist of degene die voor één van deze beroepen in opleiding is. De aanschaf van het boek kan van harte worden aanbevolen.

H. Kalsbeek, Leiden

